

Aandachtspunten restitutie en repatriëring van etnografica en archaeologica

In hun zoektocht naar modernisering en dekolonisering en in het streven naar nauwere samenwerking met landen van herkomst van de collecties die zij beheren, worden de volkenkundige musea van Nederland steeds vaker geconfronteerd met kwesties rondom eigendom van deze collecties en vragen met betrekking tot restitutie en repatriëring. In dat kader heeft de Ethische Commissie een aantal uitgangspunten hieromtrent opgesteld, om musea beter voor te bereiden op mogelijke claims in de toekomst.

1. Een museum dat geconfronteerd wordt met een verzoek tot teruggaaf van cultuurgoederen zal slechts in een zeer beperkt aantal gevallen wettelijk verplicht zijn hieraan te voldoen (zie appendix 3). De vraag kan rijzen of op andere dan strikt juridische gronden redenen bestaan tot teruggave. Repatriëring kan immers ook vanuit een ethisch perspectief worden gezien.
2. De ethische commissie is terughoudend in het formuleren van algemene regels, buiten het bestaande juridische kader, met betrekking tot repatriëring. Gevallen van repatriëring zijn namelijk divers van aard en lenen zich moeilijk voor algemene richtlijnen. Een verdergaande formalisering zou in sommige gevallen een te ruim teruggavenbeleid, in andere gevallen juist teveel beperkingen kunnen opleveren. Met een dergelijk formalistisch traject zouden de relaties van de SVCN musea met de bronlanden niet geholpen zijn.
3. De commissie benadrukt dat aanvragen tot restitutie en repatriëring gepaard dienen te gaan met transparantie en openbaarheid voor wat betreft de collecties en pedigree van de collecties. Alleen op die manier wordt het professionele erfgoedvlak van de landen van herkomst en de *source communities* de kans geboden de SVCN musea te benaderen over de kwestie van restitutie (zie appendix 2 voor een *case study*).
4. Van musea wordt verwacht dat zij, vooraleer te besluiten tot eventuele repatriëring, voldoende kennis hebben van en inzicht in de achtergrond van de betrokken objecten en/of collecties. Hierbij moet gedachten worden aan:
 - de verwervingsgeschiedenis
 - de gebruiks- en tentoonstellingsgeschiedenis in Nederland
 - de authenticiteit van het object
 - de oorspronkelijke gebruikscontext van het object
5. Met betrekking tot de wettelijke gesprekspartners waarmee de SVCN musea de gesprekken met betrekking tot de repatriëring kunnen voeren, adviseert de commissie in eerste instantie de professionele erfgoedsector van de herkomstlanden en stakeholder communities als gesprekspartner te zien. In tweede instantie dienen de lokale, regionale of nationale overheden ook gesprekspartners te worden en, in het geval de te restitueren collecties overheidsbezit zijn, dient ook van beide zijden een akkoord verkregen te worden. In voorkomende gevallen kan men hier op complicaties stuiten. Zo kan het voorkomen dat restitutie wordt gevorderd door partijen die op gespannen voet staan met overheden. Zorgvuldig onderzoek op alle niveaus is derhalve geboden om conflicten te vermijden.
6. Repatriëring zal niet altijd onvoorwaardelijk geschieden. Per geval dient te worden afgewogen onder welke voorwaarden repatriëring mogelijk en aanvaardbaar is. Gelet op de diversiteit van te repatriëren objecten kunnen ook hier geen algemene regels worden gesteld en zal ook hier case-by-case overwogen dienen te worden of en, zo ja, onder welke condities repatriëring dient te geschieden.

7. Een dergelijke afweging geschiedt het beste in het kader van een dialoog tussen gelijkwaardige partners. De commissie benadrukt derhalve het belang daarvan, mede met het oog op een goede verstandhouding met de landen van herkomst.
8. De ICOM Code of Ethics (appendix 4) roept op tot het delen van kennis, documentatie en collecties. Artikel 6.2 en 6.3 sporen ook aan tot het in dialoog treden met de eisers, en samen te werken aan het op gelijkwaardig niveau delen van kennis en collecties. Een en ander impliceert dat naast bestaande vormen, ook naar andere vormen dient te worden gezocht om kennis en inzicht te delen.

APPENDIX 1

Unesco Convention on the means of prohibiting and preventing the illicit import, export and transfer of cultural property, 1970

APPENDIX 2

NMAI guidelines

APPENDIX 3

Paper: W.J. Veraart, Time-related dilemmas of restitution of cultural property

APPENDIX 4

ICOM Code of Ethics